

Radni materijali za poticanje dječjeg jezičnog razvoja

Halabarec, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:954545>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

MARTINA HALABAREC

DIPLOMSKI RAD

**RADNI MATERIJALI ZA
POTICANJE DJEČJEGA JEZIČNOG
RAZVOJA**

Zagreb, rujan 2018.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Martina Halabarec

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Radni materijali za poticanje dječjega jezičnog razvoja

MENTOR: doc.dr.sc. Jelena Vignjević

Zagreb, rujan 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. JEZIK I DJEČJI JEZIČNI RAZVOJ	3
2.1. Odnos jezika i govora.....	3
2.2. Razvoj govora	4
2.3. Faze govorno-jezičnog razvoja djece predškolske dobi.....	5
3. POTICANJE GOVORNO-JEZIČNOG RAZVOJA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI.....	9
3.1.Uloga roditelja i odgojitelja u govorno-jezičnom razvoju djece predškolske dobi.....	10
3.2.Grafomotorika i njezina uloga u ovladavanju jezičnom djelatnošću pisanja...	12
4. RADNI MATERIJALI KOJI POTIČU DJEČJI JEZIČNI RAZVOJ	15
4.1. <i>Prijatelj djece</i>	16
4.2. <i>Slovarica za početnike</i>	17
4.3. <i>Mali genijalci</i>	17
4.4. <i>Sovina školica</i>	18
5. USPOREDBA RADNIH MATERIJALA I ISPITIVANJE NJIHOVE POTICAJNOSTI ZA DJEČJI JEZIČNI RAZVOJ	20
5.1.Metodološki pristup	20
5.2.Rezultati istraživanja.....	21
5.3.Rasprava.....	29
6.ZAKLJUČAK	30
LITERATURA.....	31
ZAHVALA	
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	

Sažetak

Jezična komunikacija svojstvena je isključivo ljudskoj vrsti. Koliko je važna pokazuje činjenica da je gotovo nemoguće izdvojiti segment ljudskog života i djelovanja u kojem govor i jezik nisu zastupljeni i važni. Uredno razvijen jezik i govor važni su i za cjelokupni djetetov razvoj, za njegovo uspješno školovanje i profesionalno opredjeljenje, a kasnije i za stručno napredovanje. Važno je stoga od najranije dobi primjereno poticati dječji govorni razvoj. Osim roditelja i obitelji, u tom procesu važnu ulogu imaju dječje odgojno-obrazovne ustanove i naravno, sami odgojitelji. Njima su dostupni brojni didaktički materijali, pa i radni listići namijenjeni upravo poticanju dječjega govorno-jezičnoga razvoja. Predmet istraživanja ovoga diplomskog rada upravo su vrtićki radni materijali – radni listovi i njihova primjena u jezičnom razvoju djece. Provedena je usporedna analiza pedagoških aktivnosti u kojima su korišteni izabrani radni materijali te je opisano kako su ih djeca prihvatila i njima se koristila. Istraživanja je objasniti povezanost radnih listova s razvojem govora kod djece predškolske dobi. Pritom se pretpostavilo da neće biti utvrđena značajna kvalitativna razlika između različitih vrtićkih materijala (radnih listova) za poticanje jezičnog razvoja djece predškolske dobi. Rad je podijeljen u dva dijela: teorijski i istraživački. U teorijskom dijelu rada predstavljeno je područje provedenoga istraživanja – dječji govorno-jezični razvoj – te odgojno-obrazovni kontekst u kojem se taj razvoj primjerenim metodama potiče. U istraživačkom dijelu rada kvalitativnim su pristupom analizirani radni materijali za poticanje dječjega govorno-jezičnoga razvoja i njihova iskoristivost u radu s djecom predškolske dobi.

Ključne riječi: govor, jezik, dijete, radni materijali.

WORK MATERIALS TO ENCOURAGE CHILDREN'S LANGUAGE DEVELOPMENT

SUMMARY

Language communication inherent is exclusively human. How important it is to show the fact that it is almost impossible to distinguish a segment of human life and action in which speech and language are not represented and important. Neatly developed language and speech are important for the entire child's development, for its successful education and professional commitment, and later for professional advancement. It is therefore important from earliest time to encourage children's speech development. Apart from parents and families, children's educational institutions and, of course, self-educators play an important role in this process. Numerous didactic materials and worksheets are also available to help them stimulate children's language-language development. The subject of the research of this graduate thesis is just kindergarten workbooks - working papers and their application in the language development of children. A comparative analysis of pedagogical activities was carried out using selected work materials and described how children were accepted and used by children. the research is to explain the correlation of working papers with the development of speech in pre-school children. It was thus assumed that no significant qualitative difference between different kindergartens (work sheets) would be established to encourage the linguistic development of preschool children. The paper is divided into two parts: theoretical and exploratory. In the theoretical part of the paper, the area of research carried out - the child's linguistic-language development - and the educational context in which this development is promoted by appropriate methods is presented. In the research part of the paper, qualitative approaches analyzed work materials to stimulate children's speech-language development and their usability in working with children of preschool age.

Key words: speech, language, child, working papers.

1. UVOD

Čovjekova svijest o potrebi komunikacije stara je koliko i nagon za opstankom, a snažna kao osjećaj gladi ili ljubavi; neophodna kao hrana, voda ili zrak. Želja da se govorom iskažu misli, osjećaji ili reakcija na životno okruženje i različite okolnosti, da se kome nešto priopći od drevnih su vremena dio ljudske svakodnevice. Govor je satkan od glasova, koji različitom kombinacijom daju veće govorne cjeline. Glas je osnovni element govora, a glas i govor predstavljaju cjelinu i jedinstvo. Nastanak govora vezuje se za postanak čovjeka, a jezik i govor njegovi su stalni pratioci kao i pratioci društva u cjelini.

Razdoblje u kojem se događaju značajne razvojne promjene, više nego u bilo kom drugom dijelu životnog ciklusa čovjeka, je djetinjstvo. Tada nastaju promjene u razvoju pamćenja, čovjek uči rasuđivati, usvaja socijalne vještine, a počinje i upotrebljavati jezik i govor koji se najviše razvijaju u tom dijelu života. Uz intenzivni kognitivni razvoj čovjeka, njegov psihološki razvoj, razvoj jezika i govora, složen su proces unutar dječjeg razvoja. U prvih sedam godina djetetova života, dijete otvoreno oponaša svoje uzore. Stoga je važno komunicirati s djecom kako bi ona razvila svoj govor na pravilan način, a procesi razvoja jezika i govora podrazumijevaju stjecanje komunikacijskih vještina koje su temeljene na razumijevanju jezika, njegovoj obradi i govoru, kao i na vještinama uporabe jezika, tj. jezične pragmatike.

Predmet istraživanja ovoga rada bili su vrtićki radni materijali – radni listovi i njihova primjena u jezičnom razvoju djece. Radila se njihova usporedna analiza u primjeni u Dječjem vrtiću Ivane Brlić-Mažuranić u Zagrebu. Za analizu odabrani su najčešće korišteni radni listovi u vrtićima.

Rad je stoga podijeljen u dva dijela: teorijski i praktični. U teorijskom dijelu rada, nakon uvodnog dijela, u drugom su poglavlju na temelju analize relevantnih domaćih i stranih autora, objašnjeni su pojmovi jezika i govora, prikazan je odnos jezika i govora te razvoja govora. U trećem poglavlju opisan je govorno-jezični razvoj djece predškolske dobi. Četvrto poglavlje donosi uvid u vrijednost poticanja dječjega govornoga razvoja, kako u obiteljskom okruženju tako i u ustanovi za odgoj i obrazovanje – dječjem vrtiću. Peti dio rada osvrće se na vrtićke radne materijale koji

potiču jezični razvoj djeteta. U šestom dijelu rada analizirani su vrtićki radni materijali *Prijatelj djece, Slovarica za početnike, Mali genijalci i Sovina školica.*

2. JEZIK I DJEČJI JEZIČNI RAZVOJ

Glasovna komunikacija svojstvena je mnogim živim bićima. Međutim, glas nije uvijek proizveden kao govor. Dojenčad guguće, životinje reže, odrasli ljudi se smiju, pjevaju i plaču. Glas se generira protjecanjem zraka iz pluća, preko vokalnih nabora koji vibriraju (Sapir, 2004). Glas svakog čovjeka jedinstven je, kao i otisak prsta, i pomaže u definiranju osobnosti, raspoloženja i zdravlja.

Ljudi izražavaju i izmjenjuju misli, osjećaje i ideje nizom složenih pokreta koji mijenjaju i oblikuju osnovni ton koji se stvara glasom u određene, dekodirane zvukove. Aktivnost čovjeka koja mu omogućava da pomoću sustava znakova i simbola priopćava svoje spoznaje, osjećaje, potrebe i mišljenja naziva se govor. Osnovni simboli u ljudskom govoru su riječi, a njegova najvažnija funkcija je komunikacija (Sapir, 2017). Govor je proizveden precizno koordiniranim mišićnim djelovanjem u glavi, vratu, prsima i abdomenu, a razvoj govora postupan je proces koji zahtijeva višegodišnju praksu. Tijekom tog procesa, dijete uči kako regulirati mišiće kako bi se stvorio razumljiv govor.

Jezik je izraz ljudske komunikacije kroz koju se može doživjeti, objasniti i dijeliti znanje, vjera i ponašanje. Ta se dijeljenja temelje na sustavnim, uobičajenim znakovima, zvukovima, gestikulacijama ili znakovima koji prenose razumljiva značenja unutar skupine ili zajednice (Škiljan, 1986). Najjednostavnije rečeno, glas, govor i jezik alati su pomoću kojih komuniciramo jedni s drugima.

2.1. Odnos jezika i govora

Jezik i govor dva su različita fenomena, iako su duboko povezani. Jedan od rječničkih značenja govora jest čin izražavanja ili sposobnost opisivanja osjećaja, misli ili percepcije riječima, nečijeg govora ili vokalne komunikacije. To je osobito ljudska sposobnost da komunicira verbalno ili vokalno pomoću sintaktičkih kombinacija različitih rječnika. Svaka riječ koja se govori ima fonetsku kombinaciju određenih zvučnih jedinica. Govor je stvoren skupom zvukovnih jedinica, riječima, rečenicama. Govor ima sljedeće komponente (prema Lucy, 1999):

- Artikulacija, što znači način na koji se stvaraju govorni zvukovi;
- Glas, proces disanja i vokalni nabori koji se koriste za stvaranje zvukova;
- Fluentnost, ritam kojim je potrebno govoriti bez oklijevanja.

Jezik je sustav znakova koje čovjek upotrebljava kako bi podijelio ideje i dobio ono što želi. Smatra se isključivo ljudskom sposobnošću. Ljudi govore mnogim jezicima. Jezici imaju pravila i ona se sastavljaju i koriste u skladu s tim pravilima za komunikaciju. Jezici se ostvaruju govorom kao temeljnim načinom, ali i pismom. Ipak, neki se jezici temelje samo na znakovima, to su znakovni jezici.

Jezik ima različita pravila koja dijele svi članovi društvu. Pravila što riječi znače, pravila kako se riječi pišu, pravila kako se riječi stavljaju u niz i pravila kako se koriste u određenoj situaciji. Svaka kultura i nacionalnost imaju različit jezik i sredstva komunikacije.

2.2. Razvoj govora

Djeca se rađaju spremna i sposobna za usvajanje jezika. Ona imaju urođenu želju za komuniciranjem te sposobnost ovladavanja osnovama komunikacije, iako još uvijek nisu bili izloženi bogatstvu jezika. Kako bi dijete naučilo govoriti i vladati materinskim jezikom, nisu mu potrebne lekcije, pomagala ni posebni poticaji i upute, treba mu samo jezični uzor, a upravo su roditelji svojoj djeci primarni jezični uzori. Većina djece slijedi sličan put jezičnog razvoja. No, ipak je svako dijete jedinstveno te ima svoj individualni tempo razvoja. Različitost u usvajanju jezika pod utjecajem je dječjih stilova – osobnosti i temperamenta (više u Apel, Masterson, 2004).

Prema Posokhovej (2008) važno je pojasniti kako se odvija razvoj govora da bi se moglo pratiti i poticati djetetov govor i kako bi u svakom trenutku odgojitelji i roditelji bili sigurni da razvoj govora teče uredno. Znanstvenici (psiholozi, lingvisti, itd.) su na temelju brojnih istraživanja odredili faze dječjega jezičnoga razvoja i njihovo trajanje. Iako se ne treba slijepo držati tih faza razvoja zato što je svako dijete individua i ničiji razvoj nije posve isti, faze razvoja govora mogu poslužiti kao odrednice prema kojima se može pratiti dječji napredak u razvoju govora i jezika.

U prve tri godine života događa se najintenzivniji jezični razvoj. Dijete prolazi faze od prvog krika i glasanja sve do kompetentnog sudjelovanja u razgovoru u kojem može izraziti svoje potrebe, osjećaje, stavove, boriti se za sebe te utjecati na druge (Mesec, 2010). Dva su osnovna razdoblja putem kojih se može pratiti razvoj govora, a to su: predverbalno i verbalno razdoblje.

Predverbalno razdoblje je period od rođenja do prve smislene riječi i dijeli se (prema Posokhova, 1999) na četiri faze:

- Prva faza razvoja traje od rođenja do drugog mjeseca života i u toj fazi dijete se refleksivno glasa te se u tom periodu pojavljuje fiziološki krik (faza kričanja);
- Druga faza traje u periodu od drugog mjeseca do petog mjeseca života, popraćena je promjenom krika, pojavom smijeha i gukanja, a krik više nije jednoličan, već je izražajan i bogat;
- Treća faza otprilike traje od petog do sedmog mjeseca i to je faza u kojoj se pojavljuju brbljanje i glasovne igre;
- Četvrta faza otprilike traje od sedmog mjeseca do prve godine djetetova života i karakterizira je aktivno slogovno brbljanje.

Verbalno razdoblje započinje prvom smislenom riječju i traje do automatizacije govora, a i dalje jer uključuje i bogaćenje rječnika, korištenje složenijih rečenica te kultiviranje govora (Starc i sur., 2004).

Svako dijete počinje komunicirati sa svijetom oko sebe puno prije nego što kaže svoju prvu riječ, a svako dijete razvija se na vlastiti način i vlastitim tempom razvoja i možda neće imati sve vještine do kraja dobnog raspona. Jezični je razvoj proces, jednako kao spoznajni, emocionalni ili socijalni razvoj. To znači da je određen prepoznatljivim razvojnim obrascima koji se pojavljuju u očekivanim razdobljima.

Osjetljivo razdoblje za usvajanje govora jest djetinjstvo. Važno je da u tom osjetljivom periodu dijete ima adekvatnu socijalnu stimulaciju jer će samo tako doći do korištenja njegovih urođenih mogućnosti i s time do razvoja govora. U periodu od 2. do 12. godine života mozak ima najbolje mogućnosti za fleksibilnu organizaciju mnogih kognitivnih funkcija, osobito onih koje su povezane s govorom. Nakon tog perioda ta fleksibilnost mozgovne reorganizacije postupno opada (Sapir, 2017).

2.3. Faze govorno-jezičnog razvoja djece predškolske dobi

Osnovni način na koji ljudi komuniciraju bio je i ostao govor. Da bi dijete imalo dobre preduvjete za jezično-govorni razvoj potrebno je da, kao preduvjet, bude zdravo, dobro čuje, ima dobro razvijene organe govora, urednog je intelektualnog razvoja i ima oko sebe stimulatивно okruženje. Najintenzivniji razvoj jezika i govora događa se

u prve tri godine života, kada dijete prođe faze od prvog krika, glasanja, do kompetentnog sudjelovanja u razgovoru u kojem govorom može izraziti svoje potrebe, osjećaje, stavove, boriti se za sebe, utjecati na druge. Andrešić i sur. (2010) uočavaju kako je vrlo snažan pokazatelj cjelokupnog razvoja djeteta njegov govorno-jezični razvoj. Različiti faktori mogu narušiti njegov razvoj. Može ga narušiti rođenje prije vremena, mala težina pri porodu, oštećen sluh, krvarenja u mozgu, djetetovo zanemarivanje, ako ga se zlostavlja i drugi činioci, a oni su ponekad od presudnog značaja za primjeren jezično-govorni razvoj.

Prikazom jezično-govornog razvoja govora predškolske djece želi se osvijestiti važnost govorne komunikacije u svakodnevnom životu jer ona prožima sve aspekte razvoja djeteta i ima neprocjenjivu ulogu u odgoju, obrazovanju i kasnije u profesionalnom djelovanju. Važno je naglasiti da podjela jezično-govornog razvoja djece predškolske dobi ne može poslužiti kao dijagnostičko sredstvo nego samo kao poticaj na promišljanje o očekivanom jezično-govornom razvoju djece, ali ako je potrebno, i poticaj za traženje stručne pomoći.

Od rođenja do trećeg mjeseca života novorođenče raspoznaje glas svoje majke, ispušta prigušene glasove, plakanje se mijenja prema potrebama djeteta zbog kojih ono plače i smiješi se svojoj okolini. Između četvrtog i sedmog mjeseca života dijete pomiče oči u smjeru zvukova, reagira na promjene glasa roditelja, obraća pažnju na igračke koje stvaraju zvukove, a sluša i glazbu (Apel i Masterson, 2004). U tom periodu dijete u igri pravi balone, čini zvukove koji podsjećaju na govor (pa, ba), smije se, guguće, te pravi zvukove kada je sretno ili uzrujano. U tom razdoblju dijete ispušta duge nizove zvukova (mimi, babababababab), upotrebljava zvukove i geste kako bi privuklo pažnju, ukazuje na objekte i pokazuje ih drugima, koristi geste poput mahanja. Dijete će sve više govoriti i usložnjavati kombinacije suglasnika i samoglasnika. Oko prve godine izgovarat će i prve riječi.

Nakon prve godine života većina djece boravi u jaslama u vremenu kada su im roditelji na poslu. To je vrijeme kada dijete ukazuje na nekoliko dijelova tijela kada ga se pita, slijedi upute u jednom smjeru, poput 'poljubi lutku', odgovara na jednostavna pitanja poput 'Tko je to?' Ili 'Gdje je tvoja cipela?' u razdoblju od prve godine života do druge djeca slušaju jednostavne priče i pjesme, te ukazuju na slike u knjizi kada ih odgojitelj ili roditelj izgovori.

U tom razdoblju dijete brzo usvaja nove riječi. Koristi p, b, m, h i w u riječima. Započinje imenovati slike u knjigama. Postavlja pitanja poput 'Što je to?', 'Tko je to?'

i 'Gdje je mačka?' Stavlja dvije riječi zajedno, poput 'više jabuka', 'nema kreveta' i 'mama knjige'.

Između druge i treće godine dijete razlikuje suprotnosti, kao što su kreni-stani, velik – mali i gore – dolje. Ono slijedi upute u dva dijela, poput 'Pronađi žlicu i stavi je na stol', brzo razumije nove riječi, ima riječ za gotovo sve i razgovara i o stvarima koje nisu u sobi. U toj dobi dijete koristi k, g, f, t, d i n u riječima, koristi dvije ili tri riječi za razgovor i traženje stvari, a druge osobe osim roditelja koje poznaju dijete mogu ga razumjeti. Dijete pita 'zašto', stavlja 3 riječi zajedno u razgovoru o stvarima (Posokhova, 1999).

U periodu od treće do četvrte godine djetetova života, dijete odgovara kada ga se zove iz druge prostorije, razumije riječi za neke boje, poput crvene, plave i zelene, razumije riječi za neke oblike, poput kruga i kocke, razumije riječi za obitelj, poput brat, baka, i teta. Ono jednostavno odgovara na pitanja tko, što i gdje, kaže riječi koje se rimuju, koristi zamjenice, poput mene, tebe, mene, mi i oni, koristi nekoliko riječi koje označavaju množinu poput igračaka, ptica i autobusa. Većina ljudi razumije što dijete kaže. Sastavlja četiri riječi zajedno, a može i napraviti neke pogreške poput: 'Ja sam otišao u školu' (ASHA, 2018).

U periodu od četvrte do pete godine života dijete razumijete riječi za red, kao prvo, sljedeće i posljednje. Razumije riječi za vrijeme kao jučer, danas i sutra. Slijedi dulje upute poput 'obuci pidžamu, operi zube, a zatim odaberi knjigu'. Slijedi upute u učionici, poput 'Nacrtaj krug na papir oko nečega što jedeš'. Čuje i razumije većinu onoga što čuje kod kuće i u vrtiću. U tom životnom razdoblju dijete može napraviti pogreške u zvukovima koje je teže reći, poput l, s, r, v, z, š. Odgovara na 'Što ste rekli?' Razgovara bez većeg ponavljanja zvukova ili riječi, imena slova i brojeva. Koristi rečenice koje sadrže više od jedne radnje, poput skoka, igranja i dobivanja. Zna reći kratke priče i održava razgovor. Razgovara na različite načine, ovisno o slušatelju i mjestu. U tom razdoblju dijete može koristiti kratke rečenice s mlađom djecom (ASHA, 2018).

Od pete do šeste godine života dijete bi trebalo imati pravilan izgovor svih glasova, koristiti složene rečenice sa svim vrstama riječi i gramatički pravilno, a pričanje priče bi po sekvencijama događaja trebalo biti isprepletено s maštom i stvarnosti. U tom periodu života dijete treba imati koncepte vremena danas, jučer, sutra, ujutro i navečer, a trebalo bi i uviđati odnose, uzroke i posljedice, trebalo bi moći prepoznati i imenovati geometrijske oblike, brojke i slova, te znati napisati svoje ime. U ovome razdoblju

djetetova života ono zna da tekst reprezentira govorni jezik. Iznad 5,5 god. dijete bi trebalo moći izdvojiti prvi glas u riječima (Andrešić i sur., 2010).

Jezični razvoj djeteta između šeste i sedme godine života obilježava lako korištenje složene rečenične strukture, usvajanje apstraktnih pojmova (sreća, bogatstvo, ljubav, mržnja), imenovanje dana u tjednu, a pričanje uključuje događaje, teme i likove (Apel i Masterson, 2004). U tom životnom razdoblju dijete govor potpuno prilagođava socijalnim situacijama, vodi duge razgovore, kontrolira glasnoću i volumen, a prisutan je i pojačani interes za slova i pisanje (Marušić, 2014). Tada dijete usvaja fonološku svjesnost/slušnu analizu i sintezu: može izdvojiti prvi i zadnji glas u riječima, rastaviti riječi na glasove u smislu riječi. Dijete može uspostaviti vezu slovo-glas i ono tada poznaje slova i počinje pisati. Usporeni razvoj jezično-govornog razvoja djece predškolske dobi (6-7 godina) karakterizira siromašan rječnik, rečenice jednostavne strukture, nerazumijevanje apstraktnih pojmova, ne razlikovanje slova i brojki, teško pamćenje. Takva djeca nisu usvojila glasovnu svjesnost (Andrešić, 2010).

3. POTICANJE GOVORNO-JEZIČNOG RAZVOJA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Za govorno-jezični razvoj djeteta važna je ispravna stimulacija u svakoj fazi njegova razvoja, a kako bi se to postiglo, potrebno je pažljivo pratiti što je i kada potrebno djetetu, što mu je zanimljivo.

Znanstvenici koji proučavaju razvoj dječjeg živčanog sustava, a posebice razvoj govora, otkrili su veliko stimulativno značenje funkcije ruku. Zašto osoba koja u trenutku ne nalazi potrebnu riječ, često pomaže gestama? I obrnuto: zašto dijete dok crta, nesvjesno plazi jezik? Fiziolozi su dokazali da razina razvijenosti dječjeg govora izravno ovisi o stupnju formiranosti finih pokreta prstiju ruku. Tako je otkrivena slijedeća zakonitost: kada razvoj pokreta prstiju odgovara dobi, razvoj govora je također uredan. Kada razvoj fine motorike zaostaje, zaostaje i razvoj govora. Što su djetetovi prstići aktivniji, to se bolje ostvaruje njegov govorni, emocionalni i intelektualni razvoj (Posokhova, 2007). Jednostavni pokreti prstiju pomažu uklanjanju napetosti ne samo u rukama, već i u govornim organima – u usnama i jeziku. Igre s prstićima čine dijete općenito opuštenijim, kako emocionalno tako i mentalno.

Igra je ključna za razvoj djeteta jer pridonosi njegovom kognitivnom, fizičkom, društvenom i emocionalnom blagostanju. Igra također pruža idealnu priliku za roditelje da se potpuno uključe u odgoj i govorni razvoj svoje djece. Igra omogućuje djeci korištenje vlastite kreativnosti dok razvijaju svoju maštu, spretnost i fizičku, kognitivnu i emocionalnu snagu, važna je za zdrav razvoj mozga, a kroz igru djeca se u ranoj dobi bave i interakcijom u svijetu oko sebe. Igre omogućuju djeci kreirati i istraživati svijet, osvajajući svoje strahove dok prakticiraju odrasle uloge, ponekad u suradnji s drugom djecom ili odraslim starateljima (Pulkkinen, 2008). Dok igraju svoj svijet, igra pomaže djeci razumjeti nove kompetencije koje vode do pojačanog povjerenja i elastičnosti koja će im trebati u suočavanju s budućim izazovima. Neobrađena igra omogućava djeci da nauče kako raditi u grupama, podijeliti, pregovarati, riješiti konflikte i naučiti vještine samozastupanja (Moats, 2000). Stručnjaci za zdravlje djece sugeriraju poticanje nestrukturirane igre koja može biti izniman način za povećanje razine fizičke aktivnosti u djece, što je jedna važna strategija u rješavanju epidemije pretilosti. Možda prije svega igra je jednostavna radost koja je dragocjen dio djetinjstva.

Kada roditelji promatraju svoju djecu u igri ili se pridruže djeci u dječjoj igri, to je jedinstvena prilika za interakcije koje se događaju kroz igru i na taj način djeca osjećaju da roditelji u potpunosti obraćaju pažnju na njih i pomažu im u izgradnji njihovih govornih vještina. Sport u dječjoj igri uvijek je imao važan i uglavnom pozitivan učinak na djecu. Neophodan je za održavanje tjelesne kondicije, potiče mentalni, i fizički rast djeteta (Cermak, Larkin, 2002). Bez obzira na razloge koji utječu da se djeca uključe u sport, svaki sport ima drugačija pravila i pomaže različitim načinima razvoja dječjeg uma i govora. Sport i igre mogu se svrstati u sljedeće kategorije: unutarne igre i igre na otvorenom. Sport i igra idealan su način da djeca, osim učenja govora, uče i slušati, jer se i na takav način uče pravilno govoriti.

Unutarnje igre su igre koje se igraju, nalaze ili rade unutar zgrade, kao što su igre zagonetki, postavljanje pitanja, igre prstima ili malešnice (prvi pjesnički tekstovi s kojima se dijete susreće) itd (Velički, Katarinić, 2011). Takve igre pomažu u povećanju mentalne moći djeteta i smatraju se najboljim načinom vježbanja uma. Igre na otvorenom su igre koje se igraju na otvorenom prostoru. Takve igre su razne igre s loptom, zajedničke igre na ljuljačkama, toboganima i ostalim igračkama za otvoreni prostor, a pomaže u fizičkom razvoju djeteta.

3.1.Uloga roditelja i odgojitelja u govorno-jezičnom razvoju djece predškolske dobi

Kako bi se osigurao optimalan razvoj djetetova govora, potrebno je neprestano i strpljivo govoriti s djetetom, uz davanje mogućnosti da i ono što više govori i odgovara na pitanja. Pritom ga treba pažljivo slušati, podržati ga i hrabriti. Važno je da roditelj i odgojitelj budu tolerantni prema pogreškama u izgovoru, ne opominju, već pružaju djetetu ispravan govorni model (Slunjski, 2001). Potrebno je listati i gledati slikovnice s djetetom uz čitanje i poslije čitanja teksta, poticati dijete da prema slici samo nadopunjava priču svojim riječima i daje svoja tumačenja te mu omogućiti socijalne kontakte s drugom djecom i odraslima, uz stvaranje prilika u kojima će dijete što više glasno govoriti: dramatizacije, igre uloga, prepričavanje priča i događaja, pjesmice, zagonetke i sl. (Slunjski, 2002).

Odgojitelj ima istaknutu ulogu, sa stručnim timom koji provodi oblikovanje prostora, izabirati materijale i sredstava. Oni pripremaju i oblikuju okruženje za kvalitetno življenje djece i odraslih. Najbolji primjer djetetova prirodnog učenja je

govor. Dijete bez muke i izravnog poučavanja do četvrte godine života nauči osnovne konstrukcije materinskog jezika, ako živi u poticajnom okruženju. O okruženju ovisi hoće li dijete željeti komunicirati, kako će komunicirati, bogatstvo riječi kojim će se služiti, složenost njegovih govornih konstrukcija, izričaja, način njegova komuniciranja i slično (Miljak, 2009).

Djeca većinu vremena provedu u vrtiću pa je zadaća odgojitelja osigurati djetetu okruženje u kojemu će se čitati, pripovijedati, razgovarati, u kojemu će stjecati kompleksna govorna i jezična iskustva (Velički, 2009). Upravo u vrtićkoj dobi je potrebno poticati i razvijati predčitačke vještine, što češće čitati djeci i s djecom. U tom se razdoblju kod djece razvija svijest o prirodi čitanja i svijest o smislu čitanja. To omogućuje djetetu doživljaj zanimljivosti, ljepote ali i smiješno u pisanom tekstu, donosi mu ugodu i zadovoljstvo. O tome kakvo su okruženje osigurali odgojitelji i roditelji ovisit će djetetova uspješnost u početnom čitanju, vještina čitanja u odrasloj dobi te koliko će mu čitanje biti izvor znanja i užitka tijekom cijeloga života (Čudina-Obradović, 2008). Sve je manja količina vremena koja se posvećuje čitanju, pripovijedanju i razgovaranju roditelja s djecom u njihovom obiteljskom okruženju. Stoga je važno da odgojitelj organizira različite komunikacijske situacije i kreira raznovrsne aktivnosti. To može biti: pričanje jednostavnih priča, zajedničko razgledavanje slikovnica, igranje lutkarskih predstava, dramatizacija, igra scenskim lutkama i sl. Važno je da odgojitelj u tom trenutku izazove spontan govor djece. Dobra i pravodobno odabrana aktivnost izazvati će zanimanje djeteta koje će biti prirodno izazvana. Dijete će tada koristiti govor na različit način i u različite svrhe, a jezik će postati ključno oruđe kojim će dijete uspostaviti odnose s odraslima i s ostalom djecom u odgojnoj skupini i okružju (Petrović-Sočo, 2007). Primarno nastojanje odgojitelja treba biti da ga dijete razumije. Komunikacija između odgojitelja i djeteta, kojoj se daje osobita važnost u razvoju govora, mora biti fleksibilna i najčešće povezana sa situacijom u kojoj se sudionici nalaze.

Nije samo razvoj govora onaj koji treba poticati. Valja razmišljati i o tome da se dijete što bolje pripremi za jezične djelatnosti čitanja i pisanja, koje ga očekuju u školi i koje će ga pratiti čitav život.

3.2.Grafomotorika i njezina uloga u ovladavanju jezičnom djelatnošću pisanja

Grafomotoričke vještine su vještine koje su potrebne za pisanje, ili se odnose na mišićne pokrete koji se koriste ili se traže u pisanom obliku, kombinacija su kognitivnih, perceptivnih i motoričkih vještina koje omogućuju osobi da piše. Dijete s problemima grafomotorike teško će pisati jer postoji razlika između misli i njihove sposobnosti da ih izraze kroz pisanje. Iako to zvuči jednostavno, to zahtijeva finu ravnotežu nekoliko različitih vještina, a kada je jedna ili više tih specifičnih vještina nerazvijena ili nije dovoljno razvijena, cijeli se proces razvoja može usporiti (Posokhova, 1999). Rane fine grafomotoričke vještine prepoznate su kao važna vještina školske spremnosti koja je povezana s kasnijim akademskim uspjehom, a sekundarno poteškoće s grafomotorikom u školi ometaju cjelokupnu osobnost učenika (u ekstremnim slučajevima mogu dovesti do ozbiljnih psihičkih poremećaja). Dobra dijagnostika i specijalizirani programi za razvoj grafomotornih sposobnosti djece mogu smanjiti rizike.

Za pravilan motorički razvoj, dijete mora proći sve faze njegova razvoja, od šest mjeseci kada počinje sjediti, pa do predškolskog uzrasta igranja loptom i trčanja. Pravilan razvoj motoričkih vještina kod djeteta važne su igračke koje imaju različiti oblik, olovke, knjige i ostala pomagala koja roditeljima i odgojiteljima pomažu u pravilnom razvoju motorike djeteta. Postoji pet različitih područja vještina koje treba razvijati kod djece kako bi se njihov motorički razvoj pravilno razvijao:

- Vizualne perceptivne vještine - sposobnost da se vidi pismo ili riječ i dodijeli točnost značenja;
- Ortografsko kodiranje - mogućnost pohranjivanja slova ili skupina slova u memoriju i njihovo preuzimanje kad je potrebno;
- Planiranje i izvršenje motora - također nazvano "praxis", to je sposobnost provođenja potrebnog pokreta motora;
- Kinestetska povratna informacija - sposobnost da se zna gdje je dio tijela u prostoru (u slučaju rukopisa, ruke i prstiju) u svrhu provođenja potrebnog pokreta motora;
- Vizualno-motorna koordinacija - sposobnost povezivanja pokreta motora s vizualnom percepcijom (sposobnost fizičkog stvaranja slova i riječi na papiru) (Thomas, Thorne, 2010).

Kada se defekti pojavljuju u bilo kojem od pojedinih područja vještine uključeni u grafomotorički proces, problemi mogu nastati u nekoliko modaliteta, uključujući rukopis, sastav, pa čak i čitanje. Deficit se može pojaviti u bilo kojem od ovih pojedinih područja i, u većini slučajeva, uključuje više od samo jedne vještine. Kada dijete ima problema s prenošenjem svojeg znanja govora na papir, ono pokazuje simptome grafomotornih deficita. Simptomi grafomotornih deficita mogu uključivati (ali sigurno nisu ograničeni na): poteškoće pri sjećaju kako napisati riječi, prepoznavanje ili imenovanje riječi ili slova na stranici, nemogućnost pamćenja načina pisanja slova ili riječi na papiru, neuredan ili nečitljiv rukopis kada je pisanje čitljivo, sporo je i teško ga je stvoriti, loše prostorno planiranje i / ili nedosljedni prostorni odnos između slova ili riječi, grčevi i bol u ruci prilikom pisanja, nemogućnost višestrukog zadatka pri pisanju (ne može istovremeno slušati i pisati), izbjegavanje pisanih zadataka (uključujući neprilagođeno ponašanje, česte zahtjeve napuštanja sobe ili jednostavno odbijanje obavljanja posla), izgled lijenosti ili nedostatka motivacije (često iz karaktera) kada je u pitanju pisanje, nemogućnost organiziranja misli redom tijekom pisanja (Andrešić i sur., 2010).

Svaki odgojitelj u suradnji s roditeljem trebao bi primijetiti simptome koji se uočavaju kod djece s grafomotoričkim poteškoćama. Ti simptomi mogu biti:

- nedostatak veze između memorije i prstiju - dijete s problemima grafomotorike teško će pamtiti oblike slova i pokret mišića kako bi oblikovali oblike;
- problemi s motorikom - dijete sa siromašnim grafomotornim vještinama teško će koristiti mišiće kako bi držalo olovku ili je premjestiti na način koji je potreban za pisanje;
- *Finger Agnosia* – kada dijete gubi trag gdje su njihovi prsti kad piše (Cermak, Larkin, 2002).

Ne postoji ništa što bi upućivalo na postojanje posebnog uzroka problema grafomotorike. Međutim, oni postaju sve češći među malom djecom i u osnovnim školama. Za prepoznavanje takvih poteškoća kod djece odgojitelji vrlo jednostavnim testovima mogu prepoznati djecu s grafomotornim poteškoćama. Djeci u predškolskoj grupi (maloj školi) odgojitelj može ponuditi da napišu neki mali odlomak i ako imaju problem s držanjem olovke, teško oblikuju slova, pisanje im je naporno i pišu jako polako to su znakovi problema s grafomotorikom (Andrešić i sur., 2010).

Djeca s problemima grafomotorike ne žele pisati, crtati ili bojati, ali to ne znači da odgojitelj treba odustati poticati te aktivnosti kod takve djece, već naprotiv, treba im ponuditi neke druge mogućnosti kojima će razvijati svoju grafomotoriku. Kod takve djece velika pomoć su *puzzli*, kocke, kreda, slikanje pastelama, plastelin i ostale mogućnosti koje dijete želi prihvatiti i koje mu se čine zabavnima. Kao dobra priprema za školu djeci predškolske dobi od velike pomoći mogu biti razne bojanke, pisanke, crtanke, slovarice i ostali radni materijal koji vrtić koristi.

Za razvoj vizualne koncepcije, pažnje i pamćenja kod djece predškolske dobi važno je cijelo vrijeme pravilno poticati djecu, jer ih na taj način odgojitelji bolje mogu pripremiti za školu i sve obaveze koje kasnije dolaze. Sposobnost djeteta da vizualno uočava služi djetetu da razumije, analizira i interpretira okolinu koja ga okružuje, a razvojem vizualne koncepcije dijete lakše uči čitati, računati, kao i druge vještine potrebne za dobar uspjeh u školi. Među najjednostavnijim zadacima koji se mogu ponuditi djetetu za njegov vizualni razvoj su radni listovi i zadaci u kojima ono treba uočiti slično, isto i različito na crtežima i slikama.

Mnoga moderna tehnološka dostignuća kao što su tableti, računala i pametni telefoni mogu pomoći u razvoju grafomotorike kod djece na način da prepoznaju slova i brojeve, te razviju logiku i memoriju, ali korištenje tih pomagala ima i svoje nedostatke kao što su smanjenje želje i volje kod djece za crtanjem i pisanjem po tvrdoj podlozi. Ti nedostaci usporavaju razvoj punog potencijala fine motorike, šake i prstiju. Sve navedeno navodi na spoznaju da roditeljima odgojitelj treba sugerirati ograničavanje uporabe računala i mobitela u stalnim dnevnim aktivnostima svoje djece, kako bi se ona usmjerila drugim sadržajima i igri s drugom djecom.

4. RADNI MATERIJALI KOJI POTIČU DJEČJI JEZIČNI RAZVOJ

Temeljem Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN, 10/97, 107/07 i 94/13) djeca u godini prije polaska u osnovnu školu obvezno se uključuju u predškolski odgoj i obrazovanje – program predškole, često popularno nazivan mala škola. Program predškole obuhvaća djecu godinu dana prije nego što trebaju poći u prvi razred osnovne škole i sav sadržaj tog programa prilagođen je razvoju svih potrebnih predznanja za djecu koja polaze u školu.

Radni materijali koji potiču dječji jezični razvoj velika su pomoć odgojiteljima koji pripremaju djecu za školu u okolini koja je prilagođena djeci tog uzrasta. Kako bi razvijali jezik i govor kod djece predškolske dobi radni materijali trebaju biti stručno odabrani i stavljeni na mjesta (radne police, stelaže, ormariće) na kojima će ih djeca lagano uočiti i poželjeti samostalno učiti iz njih. U vrtičke radne materijale, osim radnih listova, pripadaju i materijali koji nisu didaktički, a koji služe za igru i istraživanje djece kao što su razni materijali od drveta.

U dječjim vrtićima odgojitelji radne materijale trebaju češće ponuditi djeci kako bi ona poželjela crtati, pisati, računati, bojati, ali ih ne smiju djeci nametati protiv njihove volje. Radne listove, kao radni materijal, svaki vrtić sa svojim stručnim timom sam odabire između raznih ponuđenih izdavača. Zakon nije odredio koji autori i koji radni materijali moraju biti odabrani.

Za djecu predškolske dobi, u suradnji s logopedima, autori su izradili radne listiće koji vježbaju djecu predvještinama čitanja i pisanja kako bi na zanimljiv i kroz igru prihvatljiv način potaknuli djecu da razvijaju te vještine. Djeca koja lakše svladavaju probleme koji su postavljeni pred njih, tj. bolje čitaju, točnije pišu i imaju ljepši rukopis, a samim time lakše i bezbolnije će se moći nositi s obavezama koje im donosi prvi razred osnovne škole.

U daljnjem tekstu predstaviti će se oni radni listići koji su najčešći u upotrebi u vrtićima.

4.1. Prijatelj djece

Da se djeca lakše pripreme za početak škole (prvi razred) Naklada Cvrčak u suradnji s logopedom osmislila je crtančicu (slika 1) namijenjenu djeci od 5 godina, pa do polaska u prvi razred kako bi odgojitelji i roditelji na lakši način djecu pripremili za školu. Svi zadaci u crtančici potiču razvoj grafomotorike kod djece predškolske dobi.

Slika 1. Cvrčkova crtančica i Cvrčkov komplet za predškolu

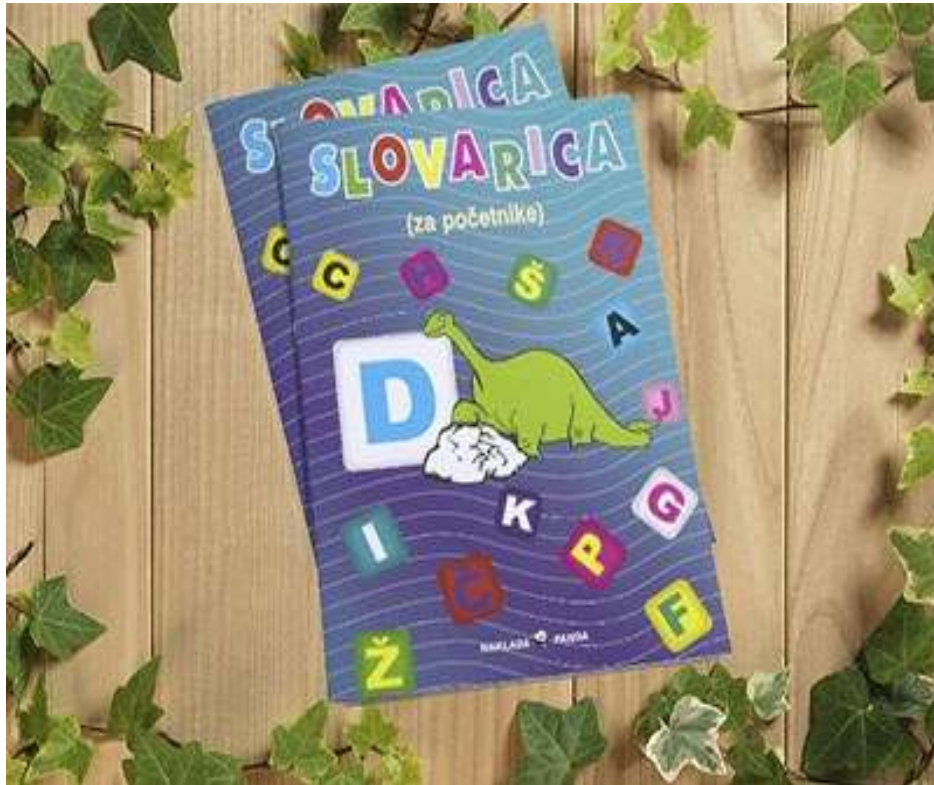
Izvor: <http://www.cvrcak.hr/vjezbenice/1/6/predskola>

Kako bi se lakše poticao razvoj grafomotorike, percepcije, mišljenja i znanja o svijetu u kojem žive Cvrčak je izradio cijeli komplet koji se sastoji od *slovarice*, *brojalice* i *crtančice* sa samoljepljivim naljepnicama na kojima se nalaze zadaci te CD namijenjen edukaciji djece od pete godine do polaska u školu.

Djeci predškolske dobi namijenjena je *Cvrčkova slovarica* kako bi im pomogla prepoznati i pisati velika i mala tiskana slova. Komplet pored navedenog sadrži i pripremu za školu za djecu od četiri do pet godina kao i za djecu od šest do sedam godina.

4.2. Slovarica za početnike

Slovarica za početnike u izdanju naklade Panda pedagoškog je i edukativnog karaktera i prilagođena je potrebama i razvojnim mogućnostima djece.

Slika 2. Naklada Panda – *Slovarica za početnike*

Izvor: <http://nakladapanda.hr/knjige-i-slikovnice/>

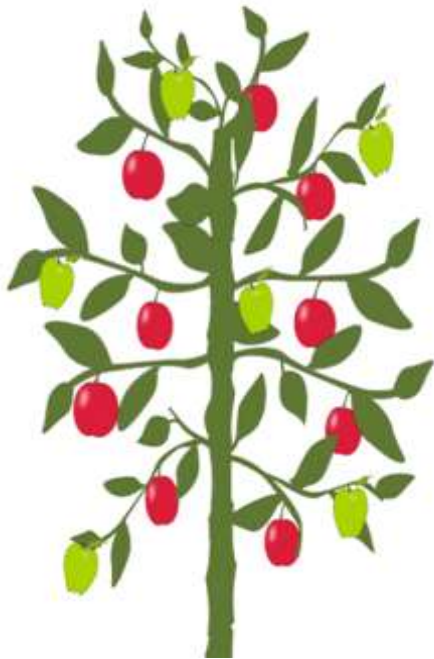
Pored *Slovarice za početnike* Naklada Panda nudi i radne listove – *Volim vrtić, volim školu, Igram se i učim, Na putu do škole, Igram do znanja, Matematika za početnike, Crtančica i grafomotoričke vježbe*.

4.3. Mali genijalci

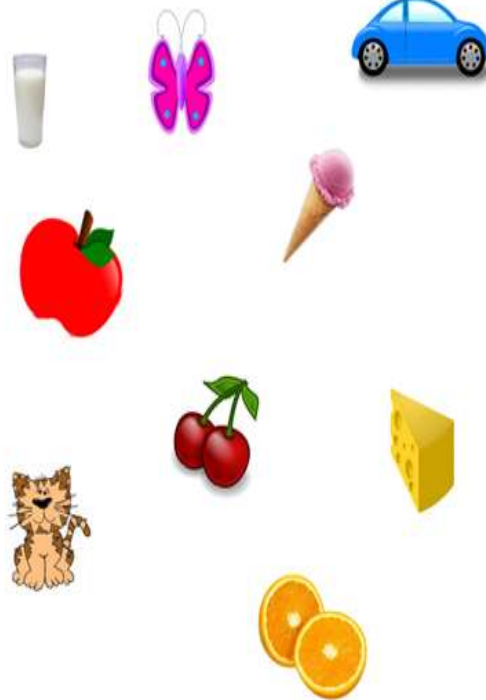
Predškolskoj djeci, između treće i sedme godine, a koja još uvijek ne poznaju dovoljno slova i brojeve namijenjeni su radni listovi *Mali genijalci*. Ti radni listovi, prije svega, imaju zabavni karakter i pomažu djeci u vježbanju zapažanja i logike. Radni listovi koji su namijenjeni grupi djece koja pohađa malu školu pomažu razviti njihove motoričke sposobnosti pisanja. Dio radnih listova namijenjen je vježbama fine

motorike na način da djeca koriste škare kojima izrezuju iscrtane linije, razne geometrijske likove i druge djeci zanimljive predmete. Listići se djeci obraćaju vrlo jasnim i razumljivim riječima i rečenicama, pa ih ona dobro prihvaćaju.

Zaokruži ZELENE jabuke na stablu.

Zaokruži samo ono što se smije jesti

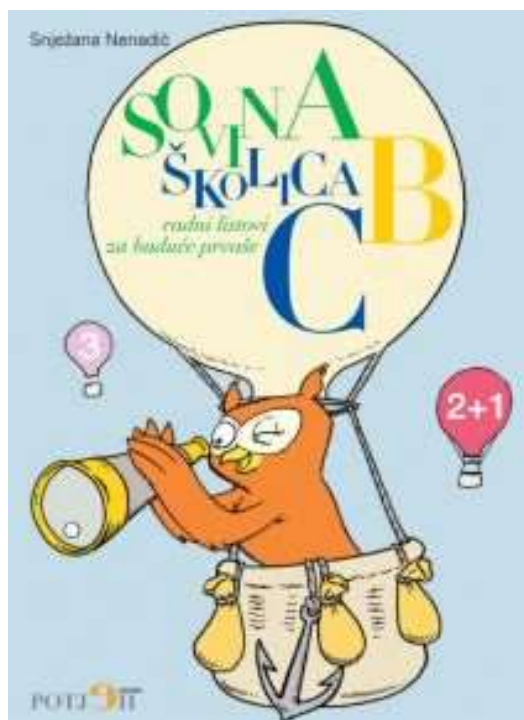
Slika 3. Radni listovi-Mali genijalci

Izvor: http://www.maligenijalci.com/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/161_SVI_RADNI_LISTOVI_ZA_DJECU_OD_3_GODINE.PDF

4.4. Sovina školica

Radni listovi Naklade Potjeh imaju djeci jako prihvatljiv i zgodan naslov *Sovina školica*. Osmislili su ih logopedi kako bi djeca lakše stekla sposobnost usvajanja osnovnih i općih pojmova, obogatila svoj rječnik na način da su na radnim listovima nacrtani voće i povrće, odjeća, obuća, automobili, vlakovi, brodovi, koje djeca trebaju prepoznati. Radni listići omogućuju djeci da lakše usvoje osnovne predčitalačke sposobnosti koristeći priče u slikama kao što je *Djed i repa* i na taj način uoče pojedine glasove u riječi. Posebnim listićima osmišljenim za vježbanje matematike djeca

usvajaju osnovne matematičke pojmove i oblike te spoznaju količine. *Sovina školica* kroz svoje radne listove pomaže razvoju motorike prstiju, razvoju koncentracije i opažanja kod djece predškolske dobi.

Slika 4. Radni listovi *Sovina školica*

Izvor: <http://www.naklada-potjeh.hr/proizvod/sovina-skolica>

Raznolikost radnih listova iz programa *Sovina školica* služe kao značajna pomoć odgojiteljima u radu s djecom predškolske dobi na razvoju njihova govora.

5. USPOREDBA RADNIH MATERIJALA I ISPITIVANJE NJIHOVE POTICAJNOSTI ZA DJEČJI JEZIČNI RAZVOJ

5.1. Metodološki pristup

Predmet istraživanja bili su vrtićki radni materijali – radni listovi i njihova primjena u jezičnom razvoju djece u Dječjem vrtiću Ivane Brlić Mažuranić, Cesarska ulica 22, Zagreb.

Istraživanje je provela autorica ovoga rada, koja radi u Dječjem vrtiću Ivane Brlić Mažuranić kao odgojitelj u suradnji s odgojiteljicama koje također vode skupine djece između 5 i 7 godina u navedenom vrtiću. Sudionici istraživanja bila su djeca predškolske dobi između 5. i 7. godine života, a koja polaze navedeni vrtić. Po dobi su djeca podijeljena u skupinu djece od 5 do 6 godine (10 djece) i skupinu od 6 do 7 godine (12 djece). Ukupno su u istraživanju sudjelovala 22 djeteta, deset dječaka i dvanaest djevojčica. Istraživanje se provodilo isključivo za potrebe ovoga rada, a u skladu s *Etičkim kodeksom istraživanja s djecom* (2003). Za provedbu istraživanja dobivena je i suglasnost roditelja djece u predškolskim skupinama.

Istraživanje je imalo karakter akcijskog istraživanja, a započelo je krajem 2017. godine u navedenom vrtiću s dvije odgojne skupine djece, srednje (5 – 6 godina) i starije predškolske vrtićke dobi (6 – 7 godina). U samom početku u istraživanje su se uključila, pored autorice rada, dva odgajatelja (jedne smjene), no ubrzo su se uključila i dva paralelna odgajatelja (istih skupina, ali druge smjene), što je bilo potrebno kako zbog naizmjeničnog rada u jutarnjoj smjeni, tako i zbog potreba samog istraživanja za njihovom aktivnom uključenosti u smislu podržavanja započetih aktivnosti djece. S obzirom na prirodu akcijskog istraživanja koje otkriva probleme u praksi, a ne planira ih unaprijed i bez obzira na praksu, nije bilo moguće unaprijed precizno utvrditi tijek akcijskog istraživanja. Moguća su bila samo globalna usmjerenja. Kako je istraživanje imalo akcijski karakter, svaka etapa istraživanja sastojala se od sljedećih faza: planiranje, akcija, promatranje ili sudjelovanje u aktivnostima, te rasprava i refleksija o akcijama. Te su se faze u svakoj etapi istraživanja ponavljale i o njima se svakodnevno u zajedničkoj analizi s odgajateljima raspravljalo. Kroz grupnu diskusiju analizirao se i evaluirao svaki novi pokušaj odgajatelja na putu unapređivanja postojećeg stanja, projicirale su se nove ideje i mogućnosti na koji način, tj. koji radni

listovi daju bolje rezultate u razvoju jezika promatrane djece, te se o njima svakodnevno raspravljalo u novoj zajedničkoj diskusiji odgajatelja. Istraživanje je završilo u Dječjem vrtiću Ivane Brlić Mažuranić, u Zagrebu krajem svibnja 2018. godine.

Istraživanjem se htjelo provjeriti prikladnost radnih materijala za rad u skupinama predškolske djece te se htjelo usporediti njihovu učinkovitost i prihvaćenost od strane djece. Odabran je stoga kvalitativni istraživački pristup. Odabir kvalitativnog pristupa istraživanju i to akcijskog karaktera koji je primjeren problematici samoga istraživanja.

5.2. Rezultati istraživanja

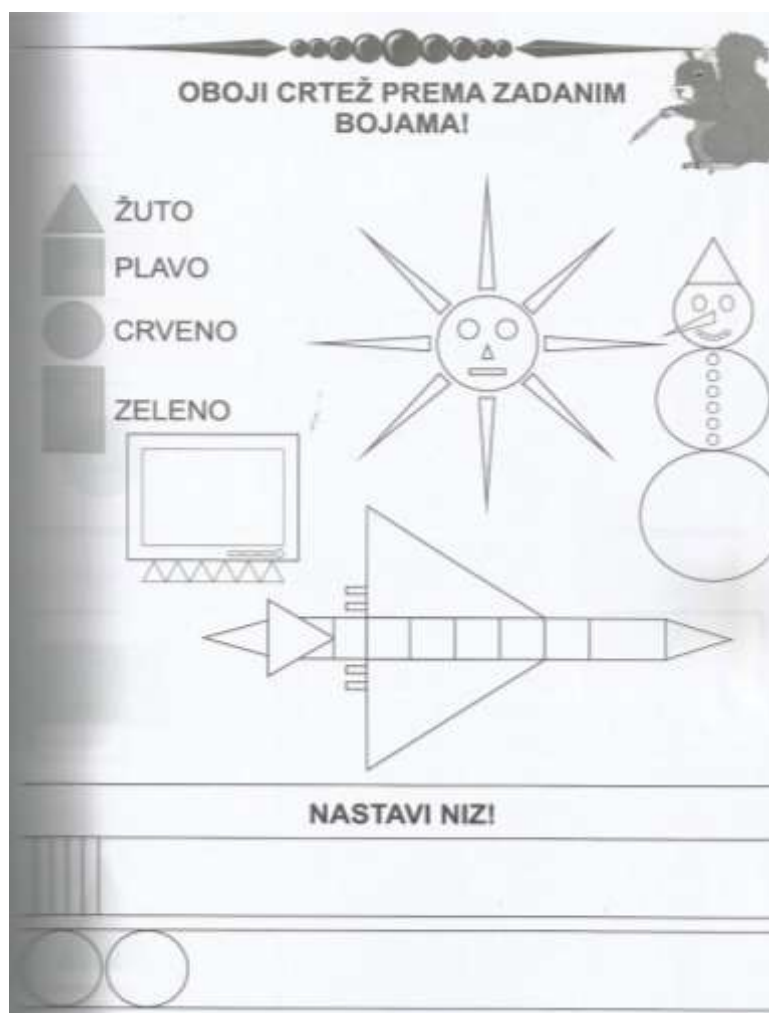
Polazeći od postavke da je jedna od uloga odgajatelja „dizajniranje okruženja, promatranje djece i dokumentiranje načina na koji koriste materijale te stalno obogaćivanje okruženja na osnovi promatranja, razumijevanja i interpretiranja aktivnosti djece“ (Slunjski, 2001, str. 95) nastojalo se usmjeriti na procjenu kada i koliko je potrebno uključivanje odgajatelja u aktivnost djeteta, te prepoznati trenutak u kojem je to poželjno za daljnji razvoj aktivnosti djeteta. Raznim igricama, čitajući slikovnice, pjevajući pjesmice nastojalo se potaknuti djecu da sami poželev rješavati predškolske radne listiće koji bi im trebali pomoći u razvoju jezika i govora.

Kod djece koja su sudjelovala u istraživanju, između 5 i 6 godina, izgovor svih glasova bio je pravilan, a djeca su se koristila složenim rečenicama sa svim vrstama riječi. Djeca su imala usvojene koncepte vremena – danas, sutra, ujutro, navečer i uviđala su odnose, uzroke i posljedice, prepoznavala i imenovala geometrijske oblike. Kod djece je uočen interes za slova i knjige, prepoznavanje i imenovanje brojki i slova i pisanje svog imena. Stariji petogodišnjaci (bliže šestoj godini) mogli su izdvojiti prvi glas u riječima i znali su da tekst predstavlja govorni jezik. Djeca između 5. i 6. godine govorila su gotovo potpuno ispravno, ispravno su povezivala riječi, slagala proširene složene rečenice, kreirala nove riječi na temelju poznatih.

Stariji predškolci (djeca od 6 do 7 godine) koji su sudjelovali u istraživanju lako su koristili složene rečenične strukture, poznavali apstraktne pojmove i znali imenovati dane u tjednu. Oni su u svoje pričanje uključivali događaje, teme i likove te su znali voditi dulje razgovore. Kontrolirali su glasnoću i volumen svoga govora i pokazivali povećan interes za slova i pisanje. Sva djeca ove dobi poznavala su slova i počinjala

pisati. To je bilo vidljivo i po većoj zainteresiranosti za radne listove raznih predmeta od djece dobne skupine 5 – 6 godina.

Istraživanje se radilo jedan sat dnevno, 1 do 2 dana u tjednu. Radni materijal Naklade Panda (slika 5) radila je skupina od šestoro djece od 5,5 do 6 godina.

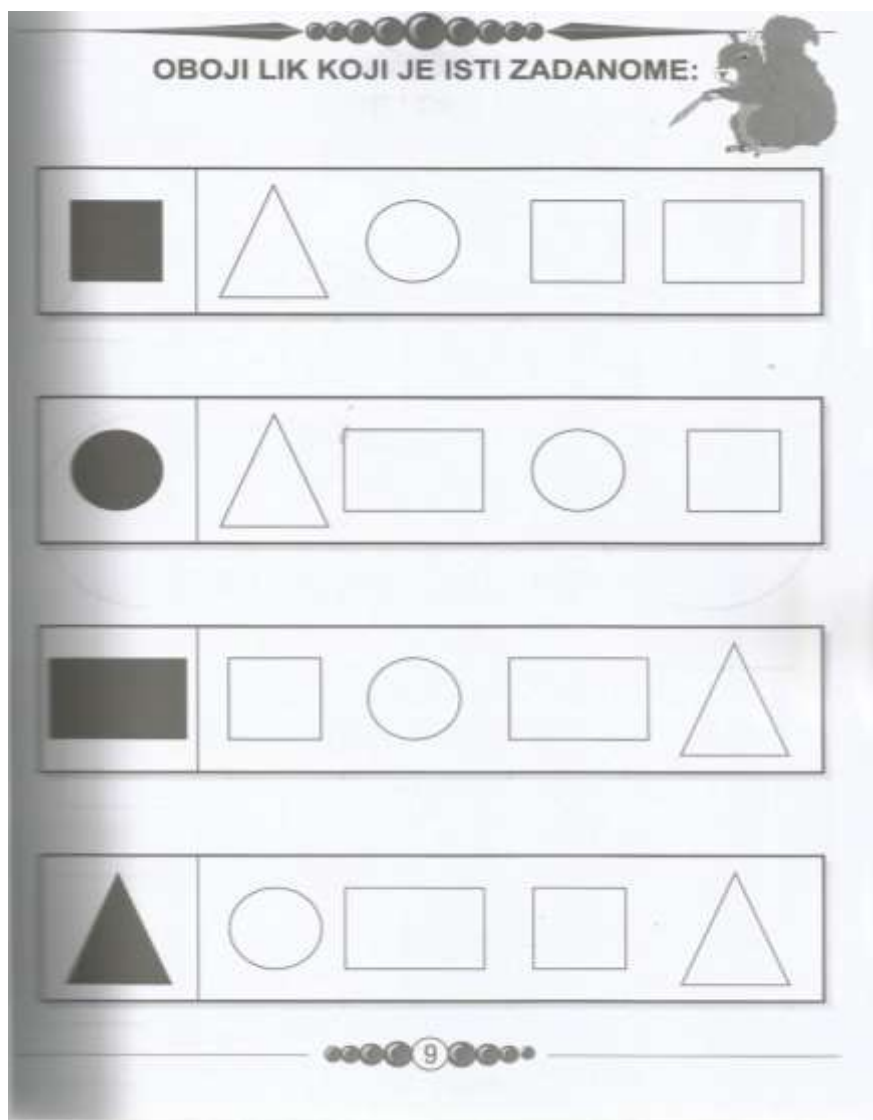

Slika 5. Naklada Panda – oboji crtež

Izvor: fotografija autorice rada

Ovaj su zadatak radila djeca u dobi do 6 godina. Većina djece bojala je cijeli oblik (veliki), pritom ne gledajući unutarnje manje oblike. Ovaj radni list sva ispitana djeca na jednaki način su obojala. Niti jedno dijete u potpunosti nije samo razumjelo zadatak, već su bila potrebna dodatna pojašnjenja i razgovor. Prilikom izvođenja vježbe djeca su međusobno komentirala vježbu, boje, likove i propitkivala odgajatelja za njegovo mišljenje. Jedan dječak posebno se izdvojio svojim zapažanjem kako bi on drugačijim bojama od onih zadanih obojio oblike, jer krila aviona nikako ne mogu biti žuta, a

trup plav. On je zamislio da krila aviona moraju biti siva, a trup aviona ljubičast, uz objašnjenje da je on vidio takav avion na TV-u.

Slika 6. Oboji zadani lik – Naklada Panda

Izvor: Fotografija autorice rada

Djeca su imala zadatak obojati lik koji je isti kao zadani. Djeci nije bio jasan zadatak i većina djece bojala je sve oblike na listiću. Kada im je odgajatelj pojasnio kako treba zadatak izraditi, djeca su imala mnogo pitanja i komentara na zadatak. Radni list br. 6 najbolje je izradio dječak starosti 6 godina s kojim roditelji puno rade kod kuće. On je u potpunosti sam razumio zadatak i bez pomoći odgajatelja sam ga izradio.

Slika 7. Radni list Naklada Panda

Izvor: Fotografija autorice rada

Radni list (slika 7) u kojem su djeca imala zadatak predmetima s desne strane do crtati što im nedostaje da bi bili jednaki onima s lijeve strane djeca nisu razumjela. Kada im je odgojitelj pročitao zadatak djeca su tražila objašnjenja. Ovaj radni list trebala je riješiti skupina djece od 6 do 7 godina. Sva djeca bez obzira na dob jednako su reagirala, tj. nisu u potpunosti razumjela pročitani zadatak i tražila su dodatna pojašnjenja. Važno je napomenuti da djeca kada ne razumiju ono što se od njih očekuje ako im se na prikladan način ne objasni, gube koncentraciju i interes za daljnje učenje. Radni list na slici 7 najbolje je izradila je djevojčica od 6,5 godina, nakon što je odgojitelj objasnio zadatak svoj djeci u skupini. Ona je najpedantnije i najurednije napravila zadatak od sve djece u skupini. Djevojčica je odgojitelju dala do znanja da je takav listić već prije radila kod kuće sa svojom mamom.

Radni list (slika 8) ponuđen je djeci od 5 do 7 godina, a djeca su trebala spoznati pojmove lijevo i desno, ispred i iza te raznim bojama obojiti pojedine predmete.

Slika 8. Radni list Naklada Panda

Izvor: Fotografija autorice rada

Kada je djeci pročitana zadatak tražila su dodatna pojašnjenja, a važno je uočiti da su ih bunili predmeti jer sve im se poklapalo (desna, lijeva, ispred, iza). Kako je bila miješana skupina dječaka i djevojčica od pet do sedam godina, svima je ponuđen isti zadatak. Djeca starijeg uzrasta brže su razumjela objašnjenja odgojitelja i željela pomagati djeci mlađeg predškolskog uzrasta da lakše riješe zadani zadatak. Radni list

sa slike 8 najbolje je izradio dječak od 6,5 godina s kojim roditelji rade slične zadatke kod kuće.

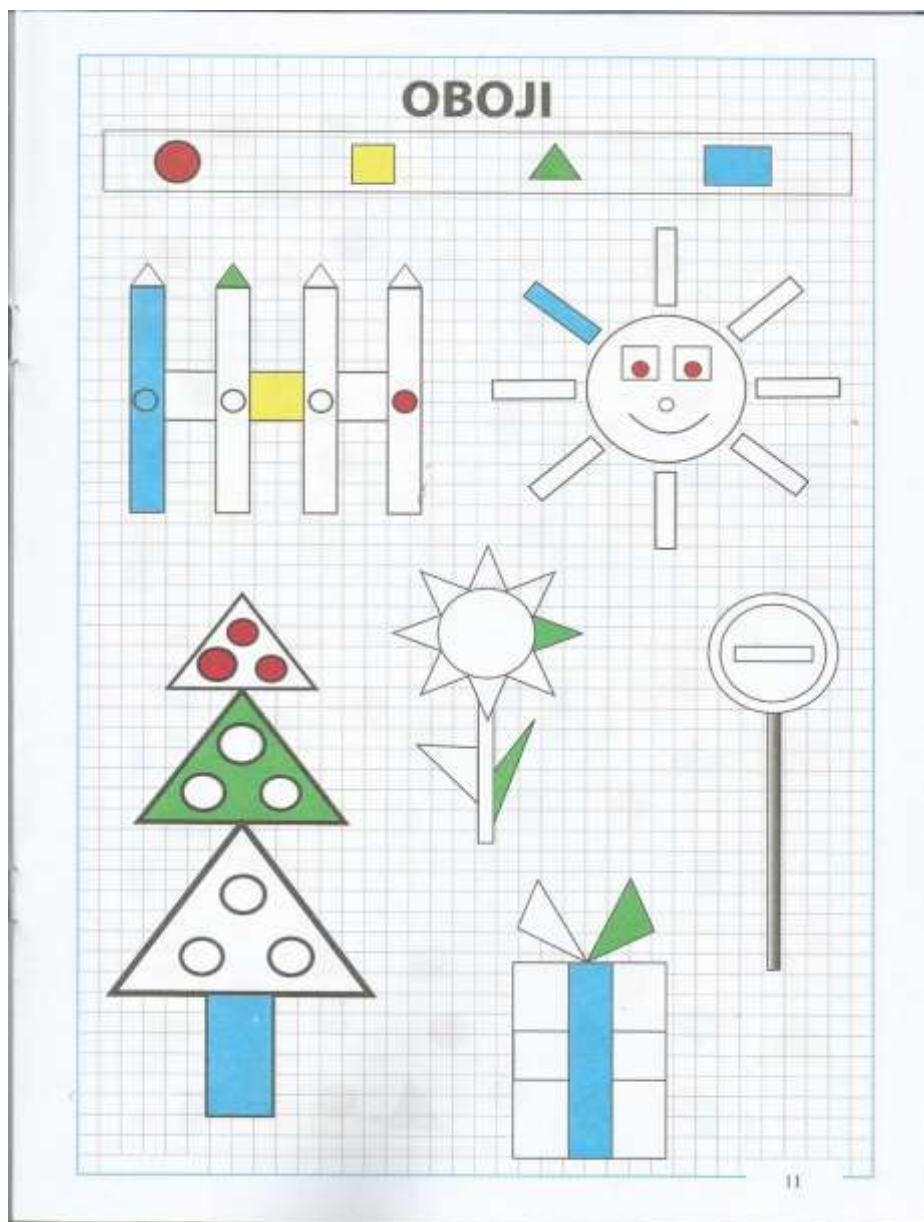
Radni list (slika 9) imali su zadatak izraditi djeca u dobi od 5,5 do 6,5 godina, njih 8 u grupi. U radnom listu je na nacrtanom satu trebalo ucrtati kazaljke koje bi pokazale vrijeme u koje oni obavljaju pojedine svoje obaveze.

Slika 9. Radni list – sat - Naklada Panda

Izvor: Fotografija autorice rada

Ovaj radni list ispravno je riješilo dvoje djece od 6,5 godina koji su kod kuće naučili gledati na sat, a ostala djeca su imala velikih problema prilikom rješavanja zadatka, te su tražila puno pomoći odgajatelja. Radni list je poslao važan signal odgajatelju da djeca ne znaju na sat kako bi u sljedećem razdoblju više vremena posvetio učenju djece određivanju vremena i gledanju na sat.

Slika 10. Radni list oboji – *Sovina školica*

Izvor: Fotografija autorice rada

Radni list (slika 10) *Sovina školica* ima zadatak da djeca u njemu oboje likove prema zadanim predlošcima. Zadatak je bio u potpunosti jasan svoj djeci, i onoj od 5 do 6 godina i onoj od 6 do 7 godina. Iz dječjih radova može se uočiti da djeca bojaju cijeli oblik (veliki), pritom ne gledaju unutarnje manje oblike sve dok im se ne ukaže na pogrešku.

Radni list (slika 11) *Sovine školice* rješavala su djeca dobne skupine od 5 do 7 godina.

Slika 11. Radni list *Sovina školica*

Izvor: Fotografija autorice rada

Radni list (slika 11) imao je zadatak da djeca smeđom bojom trebaju zaokružiti glazbene elemente, obojati onoliko krugova koliko ima instrumenata i onoliko kvadrata koliko ima aparata. Drugi dio zadatka djeci nije bio jasan jer su trebali između

krugova i kvadrata nacrtati razliku između broja krugova i broja kvadratića i to trokutićima. Starija djeca (6,5 do 7 godina) lakše su nakon puno odgojiteljevih pojašnjenja riješila ovaj zadatak, dok ga mlađa djeca nisu u cijelosti uspjela riješiti. Precrtati nacrtanu šalicu spajajući točkice djeca su uspješno, ali na svoj način, uspjela napraviti.

Prije nego što su djeca započela s radom na radnim listovima, odgojitelj im je dao jasne upute prije i za vrijeme rada. Djeci su objašnjene upute za svaki radni list ili stranicu za bojanje. Potrebno je bilo prilikom istraživanja djecu promatrati i slušati da bi se vidjelo hoće li prestati raditi nakon što dovrše određeni broj radnih listova ili postoji određeno vrijeme do kojeg će raditi? Postavljanje jasnih parametara za vrijeme radnog vremena pomoglo je djeci da svoj posao shvate ozbiljno i fokusiraju se bez ometanja. Osim radnih listova namijenjenih učenju i zadacima, uvijek je odgajatelj odabrao i neke umjetničke ili rekreacijske radne listove kako bi se djeca mogla kratko odmoriti od pisanja. Umjetnički radni listovi za predškolsku djecu također pomažu djeci razviti kreativno razmišljanje i fine motoričke sposobnosti.

Nakon provedenih aktivnosti razgovaralo se s djecom o zadacima. Sva djeca su rekla kako im se radni listovi sviđaju i da vole učiti na takav način, a posebno im se sviđaju jer su u njima različite vrste zadataka. Djeca nisu posebno izdvojila neke, već se njima sviđaju svi radni listovi, a posebno oni u kojima treba nešto obojiti, povezati (spojiti) ili zaokružiti, što nude svi nakladnici proučavani u ovome radu.

5.3. Rasprava

Djeca su s podjednakom pažnjom i voljom rješavala radne listove svih izdavača jer je i njihova ponuda podjednaka i prilagođena djeci predškolskog uzrasta, a svi oni obraćaju se djeci primjerenim rečenicama strukturiranim prema uzrastu djece kojoj su namijenjeni. Ipak, kod pojedinih su uputa djeca imala problema u razumijevanju i bila im je nužna pomoć odgojitelja.

Istraživanje prikazano u ovome radu pokazalo je da radne listove više žele ispunjavati djeca koja imaju jako dobro razvijenu grafomotoriku, tj. djeca koja i doma puno rade s roditeljima.

6. ZAKLJUČAK

Govor i pismo alati su pomoću kojih komuniciramo jedni s drugima.

Predškolska dob je period života djeteta u kome ono razvija svoj govor vrlo brzo: fond riječi koje nauči raste svakoga dana, izgovor se poboljšava, dijete počinje bolje i bogatije oblikovati rečenice. Najvažnije razdoblje za razvoj vokabulara, koji se cijeli život obogaćuje, je predškolsko razdoblje u kome vokabular raste najintenzivnije. Dijete koje ima uredan govorno-jezični razvoj u svojoj petoj godini ima rječnik koji sadrži više od 3 tisuće riječi. Do navršene šeste godine vokabular se udvostručuje. U njemu su zastupljene sve vrste riječi. Dijete se aktivno služi tvorbom riječi i govori u proširenim, gramatički pravilnim rečenicama.

Zadaća je odgojitelja poticati dijete na tom kompleksnom putu jezičnoga razvoja. U radnim listovima koji odgojitelju pritom stoje na raspolaganju zastupljeni su raznovrsni edukativni zadaci koji potiču razvoj različitih vještina i sposobnosti te razvoj grafomotorike. Radni listovi za djecu predškolske dobi, bez obzira na izdavača, osmišljeni su tako da ih djeca mogu bez problema rješavati ako imaju prethodno zadovoljene standarde urednoga jezično-govornog razvoja. Predviđeno je da odgajatelj ili roditelj, posebno u početku, vodi dijete kroz zadatke, motivirajući ga i potičući ga da bude što uspješnije.

Predmet istraživanja ovoga rada bili su vrtićki radni materijali – radni listovi i njihova primjena u jezičnom razvoju djece. Utvrđeno je da ne postoji značajna razlika između provjeravanih vrtićkih materijala za poticanje jezičnog razvoja djece predškolske dobi. I sama su djeca izjavila kako im se podjednako sviđaju svi radni listovi, a posebno oni u kojima treba nešto obojiti, povezati (spojiti) ili zaokružiti, što nude svi nakladnici proučavani u ovome radu.

LITERATURA

1. Apel, K., Masterson, J. J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine: od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. Lekenik: Ostvarenje.
2. Andrešić, D., Benc Štuka, N., Gugo Crevar, N. (2010). *Kako dijete govori?* Velika Gorica: Planet Zoe.
3. ASHA The American Speech-Language-Hearing Association, na adresi: <https://www.asha.org> (11.05.2018).
4. Cermak, S. A. & Larkin, D. (2002). *Developmental coordination disorder*. Albany, NY: Delmar, a division of Thomson Learning.
5. Čudina-Obradović, M. (2008). *Igrom do čitanja*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Duran, M. (2003). *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
7. *Etički kodeks istraživanja s djecom*. (2003). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Vijeće za djecu, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
8. Lucy, J.A., (1999). *Reflexive Language Reported Speech and Methapragmatics*. Cambridge: Department of Anthropology University of Pensilvanya.
9. Marušić, L. (2014). *Predškolska učilica – jezikolomke*. Rijeka: Leo Commerce.
10. Mesec, I. (2010). *Razvoj jezika i govora od rođenja do sedme godine*. Zagreb: UD. Andrešić.
11. Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću*. Zagreb: SM Naklada.
12. Moats, L. C. (2000). *Speech to Print: Language Essentials for Teachers*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co., P.O. Box 10624.
13. Petrović-Sočo, B. (2007). *Kontekst ustanove za rani odgoj i obrazovanje-holistički pristup*. Zagreb: Mali profesor.
14. Posokhova, I. (1999). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*. Zagreb: Ostvarenje.
15. Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.

16. Posokhova, I. (2007). Govor, ritam, pokret. U S. Buševac, I. Posokhova (Ur.), *Vježbe prstima i rukama za razvoj mikromotorike i govora* (str. 113-152) Zagreb: Ostvarenje.
17. Pulkkinen, A. (2008). *Razvoj djece kroz igru*. Zagreb: Mozaik knjiga.
18. Sapir, E. (2004). *An Introduction to the Study of Speech*. Dover: Courier Corporation.
19. Sapir, E. (2017). *Language, CreateSpace Independent Publishing Platform*. Nort Charleston: South Carolina, USA.
20. Slunjski, E. (2003). *Radni listovi - neobične igre običnim materijalima*. Varaždin: Stanek.
21. Slunjski, E. (2006). *Kad djeca istražuju - - - : neobične igre običnim materijalima : zbirka igara od recikliranih materijala za djecu, koje mogu izraditi odrasli s djecom*. Varaždin: Stanek.
22. Slunjski, E. (2008). *Dječji vrtić : zajednica koja uči : mjesto dijaloga, suradnje i zajedničkog učenja*. Zagreb: Spektar media; Nova Gradiška: Arca.
23. Starc, B., Čudina Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga.
24. Škiljan, D. (1986). O definiciji jezika i govora, *Govor*, 3 (1), 19—26,
25. Thomas, A. and Thorne, G. (2010). *Differentiating instruction: 150+ targeted strategies for diverse learners*. Metairie, LA: Center for Development and Learning.
26. Velički, V., Katarinčić I. (2011). *Stihovi u pokretu: Malešnice i igre prstima kao poticaj za govor*. Zagreb: Alfa, d.d.
27. Velički, V. (2009). Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću. *Metodika*, 10 (5), 80 – 91.
28. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN, 10/97, 107/07 i 94/13).

IZVORI

Naklada Cvrčak (2013). *Cvrčkova Crtančica*. Na adresi:

<http://www.cvrcak.hr/vjezbenice/1/6/predskola> (11.05.2018)

Arsenović, M. (2015). *Radni listovi*. Zagreb: Naklada Mali genijalci. Na adresi:

[http://www.maligenijalci.com/wp-content/uploads/bsk-pdf-](http://www.maligenijalci.com/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/161_SVI_RADNI_LISTOVI_ZA_DJECU_OD_3_GODINE.PDF)

[manager/161_SVI_RADNI_LISTOVI_ZA_DJECU_OD_3_GODINE.PDF](http://www.maligenijalci.com/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/161_SVI_RADNI_LISTOVI_ZA_DJECU_OD_3_GODINE.PDF)

(11.05.2018).

Naklada Potjeh (2018). *Sovina školica*. Imotski: Naklada Potjeh. Na adresi:

<http://www.naklada-potjeh.hr/proizvod/sovina-skolica> (11.05.2018).

Karakaš, J., Horvat, M., Veronek, S., Bajzek, S., Vuković, A. (2017). *Didaktički materijali*. Zagreb: Naklada Panda. Na adresi: [http://nakladapanda.hr/knjige-i-](http://nakladapanda.hr/knjige-i-slikovnice/)

[slikovnice/](http://nakladapanda.hr/knjige-i-slikovnice/) (05.03.2018)

ZAHVALA

Ovaj diplomski rad posvećujem svojim roditeljima i bratu. Hvala Vam na svemu što ste mi omogućili tijekom studija, na povjerenju, podršci i brojnim savjetima koje su mi pružali za vrijeme cijelog školovanja. Zahvaljujem i cijeloj svojoj obitelji. Zahvaljujem Silviju na beskrajnom strpljenju, ljubavi i bezuvjetnoj podršci.

Zahvaljujem Roberti Rožić Rubinić, Tei Kardum, Maji Gverić, Petri Preberini, Jasmini Sivić što su svojim savjetima i nesebičnoj pomoći pomogli da napišem ovaj rad.

Zahvaljujem i svojoj mentorici doc.dr.sc. Jeleni Vignjević na stručnom vodstvu i pomoći pri izradi diplomskog rada.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, MARTINA HALABAREC

izjavljujem da sam autor/ica završnog rada pod nazivom

RADNI MATERIJALI ZA POTICANJE DJEČJEG JEZIČNOG RAZVOJA.

Svojim vlastoručnim potpisom jamčim sljedeće:

- da je predani diplomski rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija,
- da su radovi i mišljenja drugih autora/ica, koje sam u svom radu koristio/la, jasno navedeni i označeni u tekstu te u popisu literature,
- da sam u radu poštivao/la pravila znanstvenog i akademskog rada.

Potpis studenta/ice
